

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วง
ของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี
**Factors Affecting the Participation Operations Collaborative of Mango for
Farmers in Srimahaphot District, Prachinburi Province**

สุนทร ไทรเทพย์,
นารินทร์ สีระสาร และ บำเพ็ญ เขียวหวาน
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

**Sunthon Sartepyim,
Nareerut Seerasarn and Bumpen Keawhan**
Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Corresponding Author, E-mail : tunesai@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ เกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่มะม่วงในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 157 ราย จากการขึ้นทะเบียนเกษตรกร ของกรมส่งเสริมการเกษตร ปีการเพาะปลูก 2563/64 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดลำดับ และสถิติถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 51.06 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้จากการขายมะม่วงของครัวเรือน เฉลี่ย 531,286.56 บาท/ปี มีรายจ่ายจากการทำสวนมะม่วงของครัวเรือนเฉลี่ย 240,988.34 บาท มีประสบการณ์ในการปลูกมะม่วง เฉลี่ย 17.84 ปี มีปริมาณผลผลิตรวม 22,676.18 กิโลกรัม/ปี ราคาจำหน่ายผลผลิตเฉลี่ย 23.45 บาท/กิโลกรัม และมีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.39 ราย (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มากที่สุด ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และน้อยในประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ (3) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ และปริมาณผลผลิต มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$). (4) เกษตรกรมีปัญหามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุดในประเด็น การจัดการความรู้ด้านการฝึกอบรมความรู้ ด้านการผลิต/การตลาด และมีข้อเสนอแนะ ควรสร้างเทคนิค/วิธีการถ่ายทอดการสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารภายใน

ภายในกลุ่ม และอีกทั้งเรียนรู้ด้านการผลิต/การตลาด ควรเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บข้อมูลความรู้ที่ได้รับภายในกลุ่ม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วง; การผลิตมะม่วง

Abstracts

The objectives of this research were to study 1) social and economic conditions 2) participation in the operation 3) factors affecting participation in the operation 4) problems and recommendations about participation in the operation.

The population of this research was 157 member of mango collaborative operations in Si Maha Phot District Prachinburi Province who had registered with the department of agricultural extension in 2020/2021. Interview questions were used to collect data. Data were analyzed by using statistics i.e. frequency distribution, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, ranking and multi-regression analysis.

The results indicated that 1) most of the farmers were male with the average age of 51.06 years. Graduated primary school. The average household income from mango sales was 531,286.56 baht/year. The average household expenditure on mango plantation was 240,988.34 baht. The average number of experience in mango cultivation was 17.84 years, total production volume 22,676.18 kg/year. The average selling price of the produce was 23.45 baht/kg and the average household labor was 3.39 person. (2) The farmers participated in the operation at the highest level in the issue of participate in receiving benefits, and the least important issue is participation in knowledge management. (3) Factors Affecting Participation were period of membership in the collaborative operations and the amount of production statistically significant difference ($p < 0.05$). (4) Farmers had the most problems participating in operations, on the issue of knowledge management/knowledge training/production/marketing and suggestions: techniques/methods of communication/public relations should be developed within the group. Also learn about production/marketing, would be learn information technology to store the knowledge gained within the group.

Keywords: Participation; Mango Collaborative Operations; Mango production

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เริ่มขึ้นเมื่อปลายเดือนธันวาคม 2562 และพบผู้ป่วยรายแรกในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีนและแพร่กระจายไปยังประเทศอื่นในแถบเอเชีย โดยพบผู้ติดเชื้อนอกประเทศจีนครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2563 (กรมควบคุมโรค, 2563 : ออนไลน์) ส่งผลให้แต่ละประเทศกำหนดมาตรการเพื่อควบคุมและป้องกันการระบาด ทั้งการควบคุมการเคลื่อนย้ายของประชาชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การปิดหรือจำกัดระบบการขนส่งต่าง ๆ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมตามปกติของประชาชนไปทั่วโลก ซึ่ง

สถานการณ์ปัจจุบันยังมีแนวโน้มการติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้แต่ละประเทศกำหนดมาตรการเพื่อควบคุมและป้องกันการระบาด ทั้งการควบคุมการเคลื่อนย้ายของประชาชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การปิดหรือจำกัดระบบการขนส่งต่าง ๆ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมตามปกติของประชาชนไปทั่วโลกนำไปสู่ปัญหาการเคลื่อนย้ายการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ต้องชะลอตัว รวมทั้งปริมาณความต้องการของผู้บริโภคลดน้อยถอยลง เนื่องจากมาตรการด้านสาธารณสุข ทั้งการเว้นระยะห่างและการกักตัวแบบต่าง ๆ (Quarantine) ส่งผลให้สินค้าเกษตรติดค้างในห่วงโซ่อุปทาน ก่อให้เกิดปัญหาด้านรายได้ของครัวเรือนลดลง ปัญหาศักยภาพของเกษตรกรและประชาชนในการปรับตัวและบรรเทาผลกระทบต่อสถานการณ์ฐานชีวิตใหม่ (New Normal)

เกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี มีการรวมกลุ่มแปลงใหญ่เกี่ยวกับการผลิตมะม่วงปลูกมะม่วงในพื้นที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์ ซึ่งเกษตรกรมีการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การรวมกลุ่มเพื่อการเจรจาต่อรองราคาผลผลิต การทำสารชีวภัณฑ์ การทำปุ๋ย การปลูกและผลิตรายการอบรมถ่ายทอดความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตลาดและการจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น ซึ่งทำให้เกษตรกรแปลงใหญ่ได้รับความรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง แต่ปัญหาที่พบจากการดำเนินงานของเกษตรกรแปลงใหญ่มะม่วง คือ เกษตรกรขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผน ขาดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาด้านการผลิตหรือการตลาด และขาดการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เพื่อการส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม

จากมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสินค้าเกษตรมะม่วงผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี ตลอดจนปัญหาข้อเสนอแนะต่าง ๆ และความต้องการของเกษตรกรเพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกรที่จะสามารถเพิ่มโอกาสให้แก่เกษตรกรได้เกิดการพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้มีรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน ภายใต้การดำรงชีพบนฐานวิถีชีวิตใหม่ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มแปลงใหญ่มะม่วงในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรทั้งหมดที่ใช้ศึกษา คือ เกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่มะม่วงในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 157 ราย จากการขึ้นทะเบียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร ปีการเพาะปลูก 2563/64 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ตอน ได้แก่ (1) สภาพทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้ ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นจากสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาช ตอนที่ 2, 4.1 และ 4.2 เท่ากับ 0.871, 0.971 และ 0.920 ตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน โดยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับใช้เพื่อการอธิบายคุณลักษณะพื้นฐานของประชากร และในส่วนของสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ใช้เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระหลายตัวกับตัวแปรตาม 1 ตัว เพื่อศึกษาว่ามีตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่ร่วมกันทำนายหรือพยากรณ์ หรืออธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ โดยเขียนความสัมพันธ์ในรูปแบบของสมการได้ ดังนี้

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4 + b_5X_5 + b_6X_6 + \varepsilon$$

โดยที่ Y = ตัวแปรตาม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกร

X_i = ตัวแปรอิสระ ได้แก่ X_1 คือ อายุ (ปี), X_2 คือระยะเวลาการเป็นสมาชิกแปลงใหญ่ (ปี), X_3 คือ รายได้จากการจำหน่ายมะม่วงของครัวเรือน (บาท/ปี), X_4 คือ ประสบการณ์ในการปลูกมะม่วง (ปี), X_5 คือ ปริมาณผลผลิตรวม (กิโลกรัม/ปี) และ X_6 คือ จำนวนแรงงานทั้งหมดที่ใช้ในการผลิต (คน)

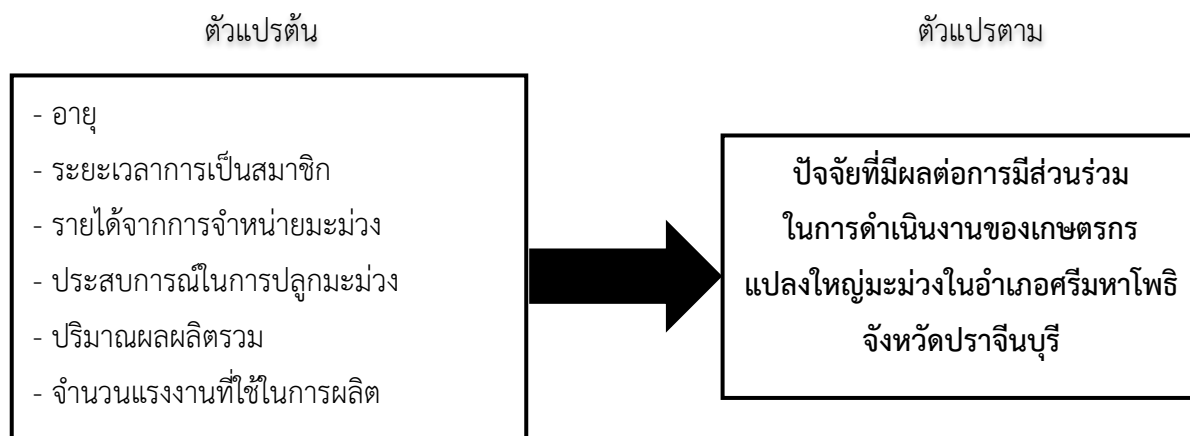
a = ค่าคงที่ (Constant) หรือส่วนตัดแกน Y

$b_1 b_2 \dots b_n$ = ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (Regression coefficient)

ε = ความคลาดเคลื่อนอย่างสุ่ม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม และตรวจสอบจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

1.1 สภาพทางสังคม พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 70.7 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 51.06 ปี ร้อยละ 43.9 ไม่ได้รับการศึกษา/ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 35.0 เป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ 3-4 ปี มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ เฉลี่ย 3.23 ปี ร้อยละ 88.5 ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 79.5 ได้รับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ร้อยละ 72.0 ได้รับความรู้ด้านการผลิตและการตลาดมะม่วง ร้อยละ 35.0 ได้รับความรู้จากสำนักงานเกษตรอำเภอ ร้อยละ 66.4 ได้รับการอบรมด้านการผลิตและการตลาดมะม่วง จำนวนเฉลี่ย 1.66 ครั้ง/ปี และร้อยละ 21.7 ได้รับความรู้ด้านการผลิตและการตลาดมะม่วงจากการปฏิบัติจริง

1.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกร มีรายได้จากการขายมะม่วงของครัวเรือนเฉลี่ย 531,286.56 บาท/ปี มีรายจ่ายจากการทำสวนมะม่วงของครัวเรือนเฉลี่ย 240,988.34 บาท/ปี มีภาวะหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 202,732.56 บาท ร้อยละ 85.4 ใช้เงินทุนของตนเอง มีประสบการณ์ในการปลูกมะม่วงเฉลี่ย 18.94 ปี มีขนาดพื้นที่ในการปลูกมะม่วงเฉลี่ย 16.13 ไร่ มีปริมาณผลผลิตรวมเฉลี่ย 22,676.18 กิโลกรัม มีราคาผลผลิตเฉลี่ย 23.45 บาท/กิโลกรัม มีจำนวนแรงงานทั้งหมดที่ใช้ในการผลิตเฉลี่ย 3.78 คน

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.22$) และเมื่อจำแนกเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เกษตรกรมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\mu = 4.02$) รองลงมา คือ เกษตรกรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\mu = 3.18$) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\mu = 3.05$) และเกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\mu = 2.96$) ตามลำดับ ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ($\mu = 2.90$) ตามลำดับ

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

การวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกร อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี ใช้แบบจำลองการถดถอยพหุคูณ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

ตัวแปรพยากรณ์	B	SEB	Beta	t	p-value.
1. อายุ (ปี)	-0.001	0.003	-0.025	-0.284	0.776
2. ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ (ปี)	0.028	0.014	0.209	2.028	0.044*
3. รายได้จากการขายมะม่วงของครัวเรือน (บาท/ปี)	4.858E-7	0.000	0.152	1.295	0.197
4. ประสบการณ์ในการปลูกมะม่วง (ปี)	0.002	0.009	0.021	0.223	0.824
5. ปริมาณผลผลิตรวม (กิโลกรัม)	-7.490E-5	0.000	-0.279	-2.484	0.014*
7. จำนวนแรงงานทั้งหมดที่ใช้ในการผลิต (คน)	0.073	0.043	0.153	1.681	0.095
R = 0.310 R Square= 0.096 Std. Error = 0.4098 F = 2.647 p-value. = 0.018					

* หมายถึง การมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในตารางที่ 1 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด 6 ตัว มีตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ และปริมาณผลผลิตรวม มีรายละเอียดดังนี้

หากระยะเวลาการเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น 1 ปี จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 4.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หากมีปริมาณผลผลิตรวมเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 1.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 1 พบว่า อายุ รายได้จากการขายมะม่วงของครัวเรือน ประสบการณ์ในการปลูกมะม่วง ปริมาณผลผลิตรวม และจำนวนแรงงานทั้งหมดที่ใช้ในการผลิต ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

4.1 ปัญหาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

ปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.40$) และเมื่อจำแนกเป็นรายประเด็น พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ($\mu = 4.61$) รองลงมา คือ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\mu = 3.92$) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\mu = 3.28$) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\mu = 2.72$) ตามลำดับ ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ระดับน้อย ($\mu = 2.24$) ตามลำดับ

4.2 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.66$) และเมื่อจำแนกเป็นรายประเด็น พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ($\mu = 4.27$) รองลงมา คือ ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\mu = 3.64$) ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\mu = 3.64$) ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\mu = 3.62$) ตามลำดับ ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\mu = 3.11$) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกร ในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่มะม่วงของเกษตรกรอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า มีตัวแปรจำนวน 2 ตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ และปริมาณผลผลิตรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P < 0.05$) ซึ่งเกษตรกรเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้น มีความเข้าใจในบริบทของกลุ่มแปลงใหญ่ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การบริหารจัดการกลุ่ม และการตลาด มีการวางแผนร่วมกัน และเห็นถึงผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกภายในกลุ่ม และมีเครือข่ายเกษตรกรภายนอกกลุ่ม จึงมีโอกาสนในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือเป็นผู้ชักจูงผู้อื่นเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มมากขึ้น สามารถผลิตและรวบรวมสินค้า เพื่อนำมาจำหน่ายให้แก่กลุ่มมาก ซึ่งสอดคล้องกับ กฤตติยา สัตย์พานิช (2561 : 58) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของกลุ่ม

เกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบระบบแปลงใหญ่ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง พบว่า เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกแปลงใหญ่ มีโอกาสได้รับ การฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การบริหารจัดการกลุ่ม และการตลาด ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานแปลงใหญ่ เพื่อพัฒนาคน พื้นที่ และสินค้า ในขณะเดียวกัน ยังสอดคล้องกับ ดิณภา แก้วแดง (2557 : 71) ที่ศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ผู้ผลิตยางบางสะพานน้อย จำกัด ในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ปริมาณผลผลิตยางพาราของสมาชิกสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สมาชิกสหกรณ์ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานรวบรวมผลผลิตและการดำเนินงานจัดหาปัจจัยการผลิต สมาชิกสหกรณ์ มักมีกำลังทุน เพื่อจ้างแรงงานจึงทำให้ตัวสมาชิกสหกรณ์มีเวลามากพอที่จะสามารถร่วมกิจกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์ได้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นประเด็น พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ได้แก่ ประเด็นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ประเด็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ประเด็นการมีส่วนร่วมในการประเมิน และประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้เพราะเกษตรกรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่ของตนเอง เล็งเห็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกในกลุ่มแปลงใหญ่ อีกทั้งคณะกรรมการกลุ่มแปลงใหญ่ได้จัดกิจกรรมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและการมีระบบติดตาม ตรวจสอบการแก้ไขปัญหาภายในและภายนอกกลุ่ม นำกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานภายใต้แนวคิดร่วมรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ตลอดจนเกษตรกรได้เล็งเห็นถึงผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานของแปลงใหญ่มะม่วง ได้รับรู้ผลการดำเนินงานต่าง ๆ ของแปลงใหญ่ เพื่อจะได้วางแผนการดำเนินงานของตนเองร่วมกับกลุ่มแปลงใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันเกษตรกรกับกลุ่มแปลงใหญ่ได้มีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิผลให้กับเกษตรกรในกลุ่มแปลงใหญ่ ซึ่งเหตุผลนี้ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อการดำเนินงานแปลงใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ประเด็นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ สอดคล้องกับ กฤตติยา สัตย์พานิช (2561 : 58) พบว่า การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ในขณะเดียวกันประเด็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางใกล้เคียงกับงานวิจัย เอื้อมพร นพคุณ (2563 : 60) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มะพร้าวบ้านหม้อบ้านแพ้ว จังหวัด

สมุทรสาคร พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงาน/การปฏิบัติ โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ในประเด็น การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แตกต่างกับงานวิจัยของ ธนกร กลิ่นนาค (2559 : 41) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนาแปลง ใหญ่ กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่ จังหวัดชัยนาท พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผล ภาพรวมในระดับมาก และในประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลางสอดคล้องกับ กฤตติยา สัตย์พานิช (2561 : 58) พบว่า การมีส่วนร่วมใน การได้รับสนับสนุน ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรู้ วัสดุ อุปกรณ์ของกลุ่ม อยู่ในระดับมาก

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

3.1 ปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยเฉพาะประเด็น ไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งการดำเนินงานเกษตรกร ในปัจจุบัน มีเกษตรกรบางรายที่จำหน่ายสินค้าผ่านการรวมกลุ่มและจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง ราคาผลผลิต เฉลี่ยจากจำหน่ายสินค้าด้วยตนเองจะมีราคาผลผลิตที่อยู่ในช่วงต่ำกว่า จากราคาผลผลิตของสินค้าที่ผ่าน การดำเนินกิจกรรมจำหน่ายผ่านกลุ่ม หากเกษตรกรเลือกที่จะจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง จะส่งผลให้ขาดรายได้ เพิ่มขึ้น และเกษตรกรมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ภาพรวมระดับมากที่สุด โดยเฉพาะประเด็น ขาดการต่อยอดและแสวงหาความรู้ใหม่ด้านการผลิต/การตลาด ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ มีขนาดพื้นที่ในการปลูก มะม่วง เฉลี่ย 16.13 ไร่ เป็นสวนขนาดเล็ก ให้ผลผลิตอยู่ในเกณฑ์พอใช้ได้ จึงขาดการแสวงหาความรู้ใน การต่อยอดเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิตและด้านการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น มะม่วงกวน มะม่วงหยี มะม่วง ดอง และการแปรรูปมะม่วงให้สามารถจำหน่ายได้ทั้งปี เช่น การแปรรูปน้ำมะม่วงชนิดเข้มข้น เพื่อสามารถ นำไปต่อยอดในการจำหน่ายเป็นน้ำมะม่วงปั่น ไอศกรีม หรือเบเกอรี่ต่างๆ อีกทั้งยังขาดการได้รับความรู้ด้าน การผลิตและการตลาดมะม่วง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวภา สวัสดิมงคล (2555 : 98) ที่ศึกษาเรื่อง การมี ส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกแปลงใหญ่ในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า ปัญหาในการมีส่วนร่วมใน การดำเนินงานของสมาชิกแปลงใหญ่ ที่ได้รับการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับดี มีปัญหาระดับปานกลางใน ภาพรวม ในประเด็นด้านการดำเนินงาน สมาชิกขาดความรู้ ด้านการพัฒนาการแปรรูปและบรรจุ ผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ เนื่องจากขาดการบริหารจัดการกลุ่ม ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต ปัจจัยทางการเงิน รวมถึง ความรู้ และการ พัฒนาความรู้ส่งผลให้เกิดปัญหา ด้านการผลิตและช่องทางการตลาดเพื่อรองรับสินค้า

3.2 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประเด็น ควรกำหนดระเบียบกลุ่มในเรื่องการได้รับผลกำไร/เงินปันผลจากการร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินงานมีแนวทางปฏิบัติภายในกลุ่ม ในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี จัดสรรเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกได้ตามที่กำหนดไว้ อีกทั้งเกษตรกรมีข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประเด็น ควรประเมินผลคุณภาพสินค้า/บริการ/การตลาดของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เสนอแนะให้ร่วมกันตรวจสอบคุณภาพสินค้าว่าได้ตามมาตรฐาน หากสินค้าได้มาตรฐานแล้วสามารถสร้างอำนาจต่อรองราคารับซื้อ สามารถกำหนดราคาขายที่เหมาะสมได้ เนื่องจาก ปัจจุบันถูกกดราคารับซื้อ และเกษตรกรมีข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะประเด็น ควรสร้างเทคนิค/วิธีการถ่ายทอดการสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารภายในกลุ่ม เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับความรู้ด้านการผลิตและการตลาดมะม่วงโดยการปฏิบัติจริง ดังนั้นควรให้เกษตรกรนำความรู้ประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปปฏิบัติ ขยายผลไปสู่สมาชิกคนอื่นๆ โดยผ่านช่องทางการสื่อสารใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทของกลุ่ม การใช้เครื่องมือสื่อสารที่ดีจะส่งผลที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

- 1) ควรให้มีการจัดการอบรม ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มะม่วง และการตลาดมะม่วงให้มากขึ้น เนื่องจากพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่ม
- 2) ควรถ่ายทอดข้อมูล ความรู้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ การผลิตมะม่วงจากเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการปลูกมะม่วง เพื่อปลูกฝังการทำอาชีพมะม่วงแก่เกษตรกรรุ่นใหม่
- 3) ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรปฏิบัติตามการเกษตรที่ดีเหมาะสม (Good Agricultural Practice: GAP) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค
- 4) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ให้เรียนรู้วิธีการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มผ่านสื่อโซเชียลมีเดียในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กลุ่มแปลงใหญ่
- 5) ควรมีการอบรมให้ความรู้ด้านการตลาด การจำหน่ายผลผลิต และการแปรรูปผลผลิต เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลผลิต และเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร

6) ควรส่งเสริมด้านการตลาด ให้มีจุดรวบรวมผลผลิตของเกษตรกร เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง สร้างอำนาจการต่อรองในการจำหน่ายผลผลิต

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) กรมส่งเสริมการเกษตร ควรให้ความสำคัญในเรื่อง การถ่ายทอดความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริม และใช้สื่อชนิดต่างๆ แนะนำ ช่วยเหลือ ให้เกษตรกรเกิดการปฏิบัติ เพื่อถ่ายทอดไปยังเกษตรกรรายอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มเพิ่มมากขึ้น

2) ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์ เพื่อให้ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด

3. ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรร่วมคิดวิเคราะห์ วางแผน การติดตามประเมินผลจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา

2) ควรกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดความสนใจหาข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม พัฒนาทักษะการประชาสัมพันธ์ข้อมูลภายในกลุ่มใช้เทคนิค/วิธีการถ่ายทอด/การสื่อสาร

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ หรือขยายขอบเขตการวิจัย เพื่อนำข้อมูลการศึกษามาเปรียบเทียบ

2) ควรศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง การบริหารและการดำเนินงานกลุ่ม

3) ควรศึกษาผลการดำเนินงานในรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ในอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี ถึงระดับความสำเร็จ ประโยชน์ของเกษตรกรอย่างแท้จริง รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จากการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานและพัฒนาศักยภาพให้ดีขึ้นต่อไป

4) ควรศึกษาเกี่ยวกับการเจาะลึกการพัฒนาการสื่อสารการตลาดรูปแบบออนไลน์ เพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). รายงานสถานการณ์โรคปอดอักเสบจากเชื้อไวรัสโคโรนา สายพันธุ์ใหม่. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2565. แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/situation.php>.
- กฤตติยา สัตย์พานิช. (2561). กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบระบบแปลงใหญ่ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี. กองทุนงานวิจัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ดิณภา แก้วแดง. (2557). การมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ผู้ผลิตยางบางสะพานน้อย จำกัด ในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนกร กลิ่นนาค (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนาแปลงใหญ่ กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่ จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสาวภา สวัสดิ์มงคล. (2556). การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เอื้อมพร นพคุณ. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มะพร้าวน้ำหอมบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม.